

Policy brief #1, 27.02. 2023

Експорт продовольства та сценарії продовження «зернової угоди»

Сергій Кардаш

ЦПР НаУОА

Юрій Мацієвський

ЦПР НАУОА

Наукова редакція

Юрій Мацієвський

Центр політичних досліджень НаУОА

Острог, 2023

Наприкінці березня 2023 року Україну очікують важливі переговори стосовно пролонгації дії «зернової угоди», яка дозволила розблокувати порти Великої Одеси і експортувати більшу частину української агропродукції. Продовження дії угоди є критично важливим для України, адже на зберіганні досі знаходиться близько 30 млн тон зернових та олійних культур. Відтак, головна увага в цьому огляді зосереджена на оцінці вразливості України стосовно диверсифікації експортних шляхів. Ми розглядаємо три основні сценарії щодо потенційного продовження дії «зернової ініціативи», що запланована на березень цього року. Два з трьох аналізованих сценаріїв передбачають позитивну для України та її партнерів пролонгацію угоди, зберігаючи водночас значні безпекові ризики.

В цьому огляді ми також звертаємо увагу на питання потенційних обсягів зернових культур, які Україна може запропонувати на експорт. Ці обсяги залежать не лише від зборів цьогорічного врожаю. Через блокування українських портів не вдалося реалізувати значну частину збіжжя минулорічного врожаю. Постійна робота з розширення транспортної мережі, в тому числі «зернового коридору» дозволяють поступово нарощувати український експорт. Разом з тим, залишаються серйозні занепокоєння тривалістю політичних гарантій вивезення українського зерна морськими шляхами та здатністю залізничних та автомобільних шляхів впоратися із зростаючими об'ємами транспортування. За умови розширення чинних транспортних коридорів та масштабів експорту Україна здатна повністю експортувати збіжжя старого та нового врожаїв.

Скільки продовольства здатна експортувати Україна в умовах війни?

Станом на 26 січня 2023 року збирання зернових та зернобобових культур проведено на площі 11,1 млн га (96%) при врожайності 4,8 т/га., намолочено 52,6 млн т зерна (на 31,6 мільйона тон менше, ніж у 2021 [році](#)) в т.ч.:

- пшениці обмолочено 5 млн га (100%), при врожайності 4,1 т/га намолочено 20,2 млн т;
- ячменю обмолочено 1,7 млн га (100%), при врожайності 3,5 т/га намолочено 5,8 млн т;
- гороху обмолочено 118 тис. га (100%), при врожайності 2,3 т/га намолочено 269 тис. т;
- кукурудзи на зерно обмолочено 3,8 млн га (90%), при врожайності 6,7 т/га намолочено 25,2 млн т;
- гречки обмолочено 116 тис. га (98%), при врожайності 1,4 т/га намолочено 158,5 тис.т;
- проса обмолочено 44,7 тис. га (99%), при врожайності 2,3 т/га намолочено 101,8 тис. т.

Крім того, збирання соняшника проведено на площі 4,8 млн га, (99%) намолочено 10,5 млн т насіння при врожайності 2,2 т/га. Сої проведено на площі 1,5 млн га, (100%) намолочено 3,7 млн т при врожайності 2,4 т/га. Ріпаку проведено на площі 1,1 млн га, (100%) намолочено 3,2 млн т насіння при врожайності 2,9 т/га. Цукрових буряків викопано на площі 181, 2 тис. га, (100%) накопано 9 млн т солодких коренів при врожайності 50,2 т/га.

Загалом, українські аграрії до 13 січня 2023 року зібрали 76,4 млн тон основних сільськогосподарських культур (включно із цукровими буряками) із загальної площі 18,2 млн га. При цьому збирання врожаю 2022 року ще не завершено – за січень зібрано 1,4 млн тонн кукурудзи з 0,2 млн га, збирання якого раніше було припинено через несприятливі погодні умови.

За [оцінками](#) НБУ, урожай зернових культур у поточному році становитиме 46 млн т, що приблизно на 15% менше, ніж у 2022 році. За [оцінками](#) уряду, ситуація може бути гіршою. Так, наступного року врожай на підконтрольних територіях планують зібрати у розмірі 70-75% від показників 2022 року. Цьогоріч було посіяно озимих зернових на 4,8 млн га на підконтрольних територіях, що приблизно на 40% менше порівняно з минулим роком. Уряд розраховує, що ярих культур весною засіють більше, щоб компенсувати нестачу озимих посівів. Але очевидно, що велика мінна засміченість полів, фактор невизначеності та постійні атаки ворога вплинуть на кількісні показники врожаю наступного року.

Враховуючи значну частку логістики в ціні зернових культур у 2023 році буде спостерігатися зменшення посівів під зернові культури з одночасним збільшенням посівів під олійні культури. Ціна на олійні в 2 рази перевищує ціни на зернові культури на світовому ринку. Тому за попередніми [оцінками](#), посівні площі під олійні культури прогноуються на рівні 9,7 млн га, що на 32% перевищує показник 2022 року та на 9% більше показника 2021 року. Таким чином посівні площі під олійними культурами вперше стануть більшими, ніж під зернові.

Експерти USDA (Міністерство сільського господарства США) [прогноують](#) виробництво пшениці в Україні на 2022/23 маркетинговий рік (МР) у 21 млн т. Показники експорту з України можуть становити 13 млн т., а кінцеві запаси — 4,71 млн т.

Водночас, з початку поточного маркетингового року (липень 2022 - червень 2023 року) Україна [експортувала](#) лише 9 млн т пшениці, що на 45% менше аналогічного показника минулого року. Основними причинами такого значного скорочення обсягів експорту цієї культури були:

- зменшення обсягів виробництва пшениці через часткову окупацію територій України та зниження врожайності пшениці (влітку 2022 року пшениці зібрали 20,2 млн т, що на 37% менше показника попереднього року);
- ускладнена логістика при експорті через часткову блокаду українських морських портів російськими військами, неповноцінну роботу «зернового коридору»;
- все ще низька пропускна спроможність альтернативних маршрутів (лише близько 4 млн т.).

В той же час, в Україні все ще залишається експортний потенціал пшениці, є перехідні залишки з минулого маркетингового року. Достатньо запасів і для внутрішнього споживання, що становить близько 7 млн тон. Однак ціна все ще залишається низькою на українському ринку, що значно ускладнює подальшу діяльність українських аграріїв.

За умови подальшого функціонування «зернового коридору» експорт [кукурудзи](#) з України у 2022/23 МР очікується на рівні 23 млн т, що на 15% менше, ніж у попередньому сезоні (27 млн т.). Загалом з початку 2022/2023 МР Україна експортувала майже 14,4 млн т кукурудзи, зокрема за 23 дні січня 2023 року було відвантажено 1,7 млн т цієї культури. Попередній [прогноз](#) урожаю кукурудзи в Україні у 2022/23 МР — 27,0 млн т., тобто близько 4 млн т. кінцевих залишків.

В підсумку, прогнозований вал зерна в 2023 році може скласти 34 млн т, що на 37% менше показника 2022 року та на 60% менше показника 2021 року. Щодо олійних культур, то очікується валовий збір 19,3 млн т, що на 13% більше показника 2022 року та на 15% менше показника 2021 року.

З урахуванням наведених валових обсягів виробництва та внутрішніх потреб України, експортний потенціал зернових та олійних культур в 2023 році буде близько 35 млн т або 3 млн т на місяць.

Розширення транспортної інфраструктури для збільшення експорту зернових

До початку повномасштабного воєнного вторгнення РФ Україна щомісяця експортувала в середньому п'ять-шість мільйонів тон сільгосппродукції, переважно через інфраструктуру в Чорному морі. За [даними](#) Продовольчої та аграрної програми ООН (FAO), до війни український аграрний сектор давав до 20% ВВП та понад 40% експортних доходів країни. Втім, з початку війни у лютому 2022 року основні логістичні маршрути були заблоковані.

Уряд України реалізував низку кроків щодо переорієнтації експортних потоків аграрної продукції на альтернативні чорноморському напрями – залізницю та річкові порти Дунаю. Як наслідок, уже у липні 2022 року сільгосппродукція [надходила](#) п'ятьма основними маршрутами через 12 контрольно-пропускних пунктів на кордонах України з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, а також на молдовсько-румунському кордоні. На різних стадіях розробки перебувають ще 15 транспортних напрямків, за якими українське зерно та насіння доправлятимуться через усю Європу до портів Балтійського, Північного, Середземного та Адріатичного морів.

Такі заходи дозволили станом на 1 серпня 2022 року (до відкриття одеських портів) [відвантажити](#) більше 8 млн тон продовольства. Хоча цей показник вдвічі менший за аналогічний період 2021 року (19,5 млн тон) прогрес в порівнянні з березнем 2022 року відчутний - якщо, у березні 2022 року було [експортовано](#) 331,6 тис. т зерна, то у квітні – 1,2 млн т, у червні – понад 2,7 млн т.

Такий результат став можливим завдяки тому, що [вдалося](#) наростити обсяги експорту українського зерна з дунайських портів. Так, у січні-серпні українські порти на Дунаї — Рені, Ізмаїл та Кілія — перевалили 3,4 млн тонн зерна. За словами начальника Одеської ОВА Максима Марченка, перевалка вантажів через дунайські порти зросла більше ніж у 2,6 рази, у тому числі експорт — у 3,2 рази, порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Загалом, порти Дунайського регіону за 11 місяців 2022 року майже втричі [наростили](#) перевалку вантажів та в 42 рази збільшили експорт агропродукції. Наприклад, показник вантажообігу порту Ізмаїл у 2022 році у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року склав 7,7 млн тон (+210,6%), Рені 6,1 млн тон (+508,3 %), Усть-Дунайськ 662 тис. тон (+1314,7%). За обсягами перевантаження у 2022 році першу позицію у номенклатурі вантажів займають зернові – протягом 11 місяців обсяг експорту агропродукції (олія, хлібні) з портів Дунайського регіону склав 6,1 млн. тон, зберігаючи потенціал для подальшого розвитку.

Продовжують зростати навантаження та обсяги перевезень зернових [залізницею](#) - від 417 тисяч тон зерна, перевезеного у березні до 3 млн 65 тисяч тон у вересні. Поштовхом до активізації залізничних перевезень стали домовленості про вивіз українського зерна за кордон, досягнуті у липні 2022 року. Від так, з початком функціонування «зернового коридору» «Укрзалізниця» почала стрімко повертати собі довоєнну продуктивність. У вересні було експортовано 2,7 млн т зерна, у тому числі через західні прикордонні переходи – понад 800 тис. т. У жовтні залізниця збільшила цей показник до 3,6 млн т. За прогнозними оцінками науковців Інституту аграрної економіки, за умови продовження роботи «зернового коридору» залізничні перевезення можуть сягнути минулорічного рівня у 4,1 млн т. В той же час, варто зауважити, що з цих 3,6 млн т, безпосередньо залізницею експортується близько 1,2 млн. тон, решта доставляється до Дунайських та Одеських портів.

Зростання залізничних вантажоперевезень стало можливим в тому числі завдяки нещодавньому відкриттю відбудованої залізничної дільниці Басарабська (Молдова) –

Березине (Україна). Відкриття цієї ділянки знову з'єднало залізничну мережу України з Ізмаїльським портом, в обхід "Придністров'я" та пошкодженого російськими ракетами мосту у Затоці Одеської області. Пропускна [здатність](#) цього важливого транспортного напрямку може становити близько 10 млн тон на рік.

Також збільшити експорт українського зерна дозволить [відновлення](#) Румунією залізничного сполучення її річкового порту Галац на Дунаї з Україною, яке працювало ще за радянських часів. Це означає, що зерно, яке надходить з України через Молдову, може дістатися Галаца без перевантаження на кордоні, а далі на баржах допливти до чорноморського порту Констанца. Зернові також можуть зберігатися на припортовому елеваторі в Галаці, який має місткість 25 тисяч тонн.

В той же час [відкривається](#) ще один залізничний шлях до румунського порту Констанца. Ділянки Рахів – Берлебаш – держкордон та Тересва – держкордон мають потенціал стати третім та четвертим стилями на найбільш завантаженому зараз напрямку на кордоні з Румунією. Як стверджують в Укрзалізниці, їх відкриття дозволить відправляти на ньому додаткові 6 пар вантажних поїздів щодня. Це додаткові 3,5 млн тон вантажів на рік.

Констанца наразі виконує роль одного з ключових логістичних хабів у поставках українського експорту до країн світу. Водночас, значення цього порту може зрости завдяки реалізації угоди щодо збільшення експорту українського зерна, яку планують підписати Франція та Румунія. Згідно з [проектом](#) угоди, Париж інвестує в підвищення ефективності порту Галац, обладнання прикордонних пунктів на півночі Румунії, максимального використання зернових контейнерів, розміщених у порту Констанца, а також збільшення пропускної здатності у порту Констанца та через Сулинський морський канал. Це допомогло б побудувати середньострокову стратегію для експортного коридору між Румунією та Україною та забезпечити оптимізацію руху суден з українським зерном.

Останніми місяцями постійно також [зростає](#) обсяг експорту автомобільним транспортом (з квітня він збільшився з 100 тис. т до 130 тис. т на день в серпні). Але на подальше зростання вплинув страйк польських перевізників, які фактично закрили перехід на пункті пропуску «Дорогуськ».

Таким чином, попри війну, Україна [експортувала](#) понад 50 млн т зернових і олійних культур та продуктів їх переробки за 2022 рік. За останні 4 місяці середньомісячний темп експорту української агропродукції фактично досяг довоєнних показників.

Україна у 2022 р. [експортувала](#) агропродовольчої продукції на суму \$23,4 млрд, що на 16% менше, ніж 2021 року. Цей показник став другим у незалежній історії України, незважаючи на повномасштабну війну. Загалом по продуктах із доданою вартістю ситуацію вдалося стабілізувати й утримати під контролем, а окремі позиції навіть продемонстрували зростання. Збільшилась сумарна виручка від експорту м'ясної (+9%) та молочної продукції (+41%), картоплі, заморожених овочів. З іншого боку, скоротились доходи експортерів по переважній більшості найменувань плодоовочевої продукції (-15%), яєць (-32%), меду (-5%), продуктів переробки зернових та різних кондитерських виробів. При цьому експортні ціни на товари українського виробництва, зокрема мед і яйця, надалі зростають.

Експортні можливості України у 2023 році

Для відновлення експорту українського зерна Чорним морем Україна та Росія за посередництва Туреччини 22 липня підписали окремі угоди з Організацією Об'єднаних Націй. Офіційна назва угоди – Ініціатива про взаєморозуміння щодо безпечного транспортування зерна з портів України. Угода діятиме 120 днів із можливістю

подовження та передбачає створення безпечних маршрутів або «зернових коридорів» у Чорному морі. Експорт відбувається з трьох портів: «Чорноморськ», «Одеса» та «Південний». Судна в цих портах і коридорах не можуть бути атаковані.

Опікуватиметься вивезенням зерна з портів України [утворений](#) в рамках угоди Спільний координаційний центр (СКЦ). У ньому працюватимуть цивільні та військові фахівці з Росії та України, а також представники Туреччини та ООН. Завданням працівників центру стане спостереження за безпечним проходженням українських суден-зерновозів у Чорне море та з нього.

Таким чином, зерно вирушатиме з трьох портів у конвоях у супроводі українських кораблів, водночас діятиме режим припинення вогню для захисту суден у географічних межах. Військово-морські сили Туреччини перевірятимуть порожні кораблі, які прибувають до українських портів, щоб переконатися, що вони не перевозять зброю.

Від 1 серпня по 30 січня з трьох одеських портів вийшли 687 суден, які [експортували](#) 18,9 млн т українського продовольства, з часткою поставок до Африки в 2,5 млн тон, Азії – 5,3 млн тон, Європи – 7,6 млн тон, Близького Сходу – 3,5 млн тон. В середньому за місяць екпортується трохи більше, ніж 3 млн тон агропродукції, тоді як реальна потужність одеських портів – близько 6 млн тон.

Однак, розширення експортного потенціалу українського аграрного сектору свідомо блокується РФ. Зокрема, про це свідчить показник середньої кількості суден, що прибувають/вибувають з трьох портів Одеської області в межах «зернової ініціативи». Так, у вересні 2022 року він становив в середньому 5,9 судна на день, у жовтні – 5,1, у листопаді – 3,3, а в грудні – 3,2. Таким чином, починаючи з листопада 2022 року, спостерігається велика черга з суден на вхід та вихід з Босфорської протоки, що відображається на обсягах експорту. У листопаді порти [експортували](#) на 47% менше агропродукції, ніж у жовтні, коли ці проблеми починались. Якщо в жовтні недоекспортовано майже 2 млн т агропродукції, то в листопаді та грудні – вже по 3 млн т на місяць.

Упродовж січня [кількість](#) виходів суден із українських портів трималася на рівні 2,7, тобто в середньому це було по 2–3 кораблі в день. Це фактично вважався один із найнижчих показників за всі місяці існування «зернової ініціативи». Однак, станом на кінець січня, ситуація погіршується і добова кількість суден впала до 2,5. Це антирекордний показник. Від так, цим експортним коридором за перший місяць 2023 року виїхало лише 2,4 млн тон збіжжя, тоді як у вересні та жовтні це було понад 4 млн тон. Загалом, на сьогодні у Босфорі в черзі на інспекцію [очікують](#) 98 суден (21 – вже з продовольством на борту, а 77 – ті, що йдуть під завантаження). Більшість з цих суден стоять в Босфорі ще з минулого року через цілеспрямоване гальмування інспекцій росіянами.

Таким чином, зменшення з 5–6 до 3-х кількості суден, які щоденно вирушають «зерновим коридором», є свідомою політикою Росії зі згортання експорту українського зерна та зменшення додаткових доходів українського бюджету, що спрямовуються на фінансування війни проти Росії.

За цих умов, реальними видаються три основні сценарії щодо можливого переукладання «зернової угоди».

За умов першого сценарію, у березні 2023 року сторони продовжують «зернову угоду» в старому форматі ще на кілька місяців. Такий сценарій видається найбільш імовірним, адже, хоча б частково задовольнятиме всі сторони угоди. РФ залишить за собою можливість маніпулювати українським експортом та впливати на світовий ринок, звинувачуючи Україну в зменшенні поставок зернових. Не варто виключати також

геополітичний аспект – побоювання Росії кардинально зіпсувати відносини з президентом Туреччини, для якого «зернова ініціатива» є успішним глобальним лідерським проектом.

Збереження «зернового коридору» є надзвичайно важливим для ООН. Минула угода про продовження «зернової ініціативи» ще на 120 днів зменшила [занепокоєння](#) з приводу того, що війна може порушити масову торгівлю в Чорному морі. Продовольчий індекс FAO (Продовольчої агенції ООН) у листопаді був лише на 0,3% вище, ніж роком раніше, що демонструвало зменшення світових цін на зерно. Таким чином, «зернова ініціатива» дозволила не лише стабілізувати світові ціни на продовольство, а й запобігти суттєвому погіршенню гуманітарної ситуації в державах, які знаходяться на межі голоду, зокрема Ефіопії, Сомалі, Афганістані. Не дивно, що з'являється все більше повідомлень про те, що триває робота над продовженням дії чорноморської зернової ініціативи. Зокрема, про це [заявила](#) координатор системи ООН в Україні Деніз Браун. За її словами, ООН не дозволить припинення угоди, незважаючи на усі складнощі переговорного процесу.

Однак, найбільше в пролонгації «зернової угоди» зацікавлена Україна. З однієї сторони, «зернова ініціатива» дозволила розблокувати порти Великої Одеси, які до війни забезпечували основну частку аграрного експорту та підтримати українських аграріїв, збільшивши надходження валютної виручки в Україну (на піку завантаження портів Україна отримувала близько 2 млрд дол США від експорту аграрної продукції в місяць).

З іншої сторони, Україна прагне стати важливим геополітичним гравцем, використовуючи в тому числі своє ключове місце на глобальному ринку продовольства. Україна запустила гуманітарну [ініціативу](#) Grain from Ukraine, згідно з якою до 60 суден з українським зерном мають відправити до найбідніших країн Африки, де вже зараз існує загроза голоду. Програма передбачає забезпечення зерном щонайменше 5 мільйонів людей до кінця весни 2023 року. До ініціативи вже приєднались більше 30 держав. Загалом, на фінансування ініціативи зібрали понад 200 млн дол. США. Ініціатива Grain from Ukraine має підкреслити важливість продовольчої безпеки і глобальну роль України та її партнерів у гарантуванні цієї безпеки.

Водночас, продовження дії «зернової угоди» є одним з елементів реалізації [Формули](#) миру Президента України В. Зеленського. Для сталої реалізації «зернового коридору» Україна прагне пролобіювати декілька важливих [ініціатив](#). Насамперед для України важливо, щоб зернова ініціатива не продовжувалася щоразу на 4 місяці – для цього її треба пролонгувати хоча б на рік, а в кращому випадку – безстроково. Це би дало сигнал ринку та аграріям, що вони можуть стабільно експортувати свою продукцію. Крім того, пропонується розширити географію зернової ініціативи на миколаївські порти, що здешевило б логістику для українських аграріїв і забезпечило більший вал продукції на світовому ринку зерна.

Також, Україна хоче розширити «зернову угоду», включивши до неї поставки сталі, щоб підтримати економіку, яка постраждала від війни з росією. За [словами](#) українських урядовців, розблокування українських портів для експорту металургійної продукції є однією з передумов для зростання ВВП України на 3% цього року після падіння майже на третину внаслідок російського вторгнення торік. Однак, поки ці ініціативи не знаходять належної підтримки з боку інших учасників «зернової угоди».

Згідно другого сценарію, відбувається блокування Росією «зернового коридору», як необхідного елементу путінського плану нового етапу війни. Тобто, в разі початку нового наступу Росії, який всі очікують найближчим часом, «зерновий коридор» може бути заблокований. У такому разі, всі судна зупиняються і Україна відкочується до стану весни 2022 року. Україна зможе щомісяця експортувати лише 2-3 млн тон, чого

недостатньо для реалізації всієї продукції. Ціни в країні впадуть ще більше, а продовольча криза у світі загостриться, за що Росії імовірно доведеться нести певну частку відповідальності. Загострення соціальної та гуманітарної ситуації в державах, які переважно зберігають нейтралітет у підтримці будь яких сторін у російсько-українській війні, не дозволить Росії зберігати геополітичний вплив в цих регіонах.

За таких умов (виходу Росії з угоди і блокування руху суден), досить імовірним є третій сценарій – *організація експорту українського зерна без Росії, за посередництва лише ООН та Туреччини*. Такий сценарій, частково уже мав місце, коли зранку 31 жовтня дванадцять суден з українським зерном вийшли з портів без дозволу Росії, але з гарантіями ООН і Туреччини. Тоді, про готовність діяти самотужки також свідчили намір ООН і Туреччини втричі збільшити кількість інспекційних груп для збільшення пропускної здатності Босфору. Раніше це рішення блокували росіяни, намагаючись затягнути процес перевірок.

Утім, є проблема: якщо угода працюватиме без Росії, то судна втратять її гарантії безпеки. Залишається відкритим питання, чи погодяться страхові компанії та капітани вести судна до портів, які можуть зазнати ракетних обстрілів.

Висновок

За 30 останніх років Україна стала ключовим гравцем на ринку продовольства у світі. Україна увійшла до топ-10 виробників та експортерів зернових і олійних культур, олії та шроту, а також продукції тваринництва. Минулого сезону неврожай у багатьох регіонах світу, спричинений посухою, повеннями та ураганами, був компенсований рекордним урожаєм в Україні та низці інших регіонів. Але через війну позиції України на світовому ринку погіршились, як з точки зору виробництва, так і експорту.

За попередніми оцінками, 2023 рік буде сповненим значних змін в аграрному секторі України: на 45% будуть скорочені посівні площі під зернові культури та на 60% менше отримають врожаю зернових у порівнянні з довоєнним 2021 роком. Причинами такого скорочення є зменшення всіх посівних площ, зміна структури посівів та зниження врожайності зернових культур.

Цьогоріч варто очікувати досить істотне розширення дефіциту торгівлі, що пов'язано як з урожаєм, так і з нижчою спроможністю внаслідок руйнування енергетичної інфраструктури, а також додатковим попитом на імпорт. Однак, навіть 70% спроможність аграрного сектору забезпечить основні внутрішні потреби та дозволить експортувати невикористану частину зібраного врожаю та виробленої продукції. Експортно орієнтованими і надалі залишатимуться зернові та олійні підприємства, окремі виробники продуктів рослинного та тваринного походження (особливо м'ясо птиці, молочні продукти).

Важливою формою підтримки буде лобіювання продовження «зернової угоди», реалізація якої стала важливим сигналом для українських експортерів, міжнародної спільноти стосовно збереження ключового місця України як гаранта продовольчої безпеки у світі. Загалом, з високою долею імовірності, зернова угода можлива, бо тут збіглися інтереси всіх – і міжнародних гравців, і виробників українських й інших держав. Українське зерно – це актив, на якому заробляють усі. Таким чином, «зернова ініціатива» зберігатиме свій статус «зручної політичної угоди», що імовірно не дозволить збільшити експортний потенціал України. Натомість, ми спостерігатимемо зростаючий саботаж з боку російської сторони щодо перевірки суден, що перевозять українську агропродукцію. Відтак, «зерновим коридором» транспортуватиметься не той обсяг продукції, який Україна здатна експортувати, оскільки представники країни-агресора у Спільному контрольному центрі постійно намагатимуться загальмувати процес перевірок суден.

Водночас, зростання перевезень залізницею (до 1,5 млн тон на місяць) та Дунайським каналом не перекриватимуть навіть половини від місячних потреб в експорті. Тож виглядає, що альтернативні шляхи експорту українського зерна існують, але за ефективністю та ціною вони значно поступаються шляху через Чорне море, а відтак, цей шлях залишається життєво важливим і для України, і для країн, яким потрібно її зерно.

Для уникнення великого скупчення суден, а також для ефективного подолання продовольчої кризи, особливо в тих країнах, де люди страждають від голоду, вкрай важливо не допустити затримок з перевірками таких суден. За підрахунками експертів, для нормальної роботи на добу необхідно проводити не менше 25 перевірок суден, а не 2-3 як у січні цього року.

У подальшій перспективі важливими є розширення Чорноморської зернової ініціативи на інші порти України (Миколаївський морський порт та морський порт «Ольвія»), продовження дії угоди на більш тривалий термін, а також, з урахуванням побажань аграрних асоціацій, залучення до угоди імпорту мінеральних добрив до українських портів з метою забезпечення виробництва сільськогосподарських культур в Україні у 2023 р.